

O POSIBILĂ CLASIFICARE A OMOGRAFELOR ROMÂNEȘTI

FLORINA-MARIA BĂCILĂ

Cuvinte-cheie: *omografie, gramatică, lexic, fonetică, accentuare*

Româna pare a fi o limbă relativ bogată în *omografe*¹ (< fr. *homographe*, cf. gr. *homos* „egal”, „la fel”, „asemănător” și *graphein* „a scrie”), adică în cuvinte și forme gramaticale care prezintă o identitate a semnificantului grafic, dar se deosebesc ca pronunțare (de regulă, prin accent) și, evident, ca sens: *ácele – acéle, cópii – copli, háină – haină, adúnă – adună* etc. – situații care ilustrează ideea că accentul are un important rol distinctiv, permițând reliefația, în rostire, a unei silabe și deci a sensurilor deosebite (legate de felul în care sunt pronunțate anumite silabe) ale cuvintelor și ale formelor din perechile citate.

Ca și omonimele, omografele se pot grupa astfel: *omografe lexicale, omografe gramaticale și omografe lexico-gramaticale*².

În ceea ce privește *omografele lexicale*, majoritatea perechilor cuprind un substantiv nearticulat și o formă verbală de infinitiv, omonimă, la verbele de conjugarea a IV-a, cu cea de indicativ perfect simplu, persoana a III-a singular (în general, termenii fac parte din

¹ Cf. o altă opinie exprimată de Angela Bidu-Vrânceanu și Mihaela Mancaș, în *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 1997, p. 334, s.v. *omofonie*: „Puține omonime românești nu sunt și omofone [...] (dar sunt omografe).”, respectiv, de Angela Bidu-Vrânceanu, în aceeași lucrare, p. 335, s.v. *omografie*: „În română, puține omografe nu sunt și omofone”.

² Vezi, de pildă, o listă a omografelor din limba română la Nicolae Felecan, *Vocabularul limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Presa Universitară Clujeană, 2004, p. 182-186.

aceeași familie lexicală): *altói*, s.n. – *altoí*, vb.; *croí*, s.n. – *croí*, vb.; *óchi*, s.m. – *ochí*, vb.; *poléi*, s.n. – *poleí*, vb.; *rățói*, s.m. – *rățoi*, vb.; *războí*, s.n. – *război*, vb.; *șirói*, s.n. – *șiroi*, vb. etc.

Omografia lexicală mai poate viza:

- două substantive la singular (uneori, de genuri diferite): *colónie* – *colonie*; *compánie* – *companie*; *comédie* – *comedie*; *cópil* – *copil*; *coréctor*, s.m. – *corector*, s.n.; *sufrágiu*, s.n. – *sufragiu*, s.m.; *țárină* – *țarină*; *vestíbul* – *vestibul* etc.¹;

- un substantiv și un adjectiv în forma lor standard (din dicționare): *áugust*, subst. – *augúst*, adj.; *diréctor*, subst. – *director*, adj.; *imóbil*, subst. – *imobil*, adj.; *mozáic*, subst. – *mozáic*, adj.; *ópus*, subst. – *opus*, adj.; *típíc*, subst. – *típic*, adj. etc.;

- un substantiv și un adverb sau o interjecție: *barém*, subst. – *bárem*, adv.; *iacá*, subst. – *iáca*, interj.;

- un pronume și un verb: *ínsuși*, pron. de întărire – *ínsuși*, vb.; *vói*, pron. pers. – (*a*) *voi*, vb.;

- o prepoziție sau o interjecție și un verb la infinitiv: *cóntra*, prep. / adv. – *contrá*, vb.; *ínápóia*, prep. – *ínapoiá*, vb.; *dúra*, interj. (cf. și *dúra*, adj. f. / s.f. art. < *dură*) – *durá*, vb.

Omografia lexico-gramaticală este mult mai variată și poate include:

- un substantiv articulat și altul nearticulat, ambele la singular: *módul*, s.n. art. < *mod* – *modúl*, s.n.; *nódul*, s.n. art. < *nod* – *nodúl*, s.n.; *pára*, s.f. art. < *pară* – *pará*, s.f. / vb.; uneori, e vorba despre forma de nominativ-acuzativ singular a unui substantiv și de cea de genitiv-dativ a altuia: *minéi*, s.n. – *mínei*, s.f., G.-D. art. < *mină*; *teméi*, s.n. – *témei*, s.f., G.-D. art. < *temă*;

¹ La unele dintre omografe, identitatea sunetelor componente nu este întâmplătoare, ci se datorează unei îndepărtate origini comune. Deosebirile de accentuare, în limba noastră, a unor neologisme de acest tip se explică prin etimologia lor multiplă: sunt cuvinte care au pătruns în română pe căi diferite, ajungându-se la specializarea semantică a celor două accentuări posibile, așa că, „dintr-un cuvânt unic la origine, pătruns la noi prin mai multe limbi, s-a ajuns la crearea unei perechi de cuvinte diferite și ca formă, și ca sens.” (Mioara Avram, *Note asupra accentului ca mijloc de diferențiere semantică în limba română*, în *Omagiu lui Iorgu Jordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, Editura Academiei, 1958, p. 54).

● forma de singular a unui substantiv și cea de plural a altuia: *buclé*, s.n. / adj. invar. – *búcle*, s.f. pl. < *buclă*; *filé*, s.n. – *file*, s.f. pl. < *filă*; *lamé*, s.n. – *láme*, s.f. pl. < *lamă*; adesea, intră în omografie forma de genitiv-dativ singular a unuia dintre substantive: *bărbii*, s.f., G.-D. art. < *barbă* – *bărbii*, s.f. pl. < *bărbie*; *cununii*, s.f., G.-D. art. < *cunună* – *cununii*, s.f. pl. < *cununie*; *órgii*, s.f., G.-D. art. < *orgă* – *orgii*, s.f. pl. < *orgie*; *plébei*, s.f., G.-D. art. < *plebe* – *plebii*, s.m. / adj. m. pl. < *plebeu*; *rafinării*, s.f., G.-D. art. < *rafinare* – *rafinării*, s.f. pl. < *rafinărie*; *viței*, s.f., G.-D. art. < *viță* – *viței*, s.m. pl. < *vițel* etc.;

● formele de plural ale unor substantive de genuri diferite: *cópii*, s.f. pl. < *copie* – *copii*, s.m. pl. < *copil*; *pósturi*, s.n. pl. < *post* – *posturi*, s.f. pl. < *postură*; *tórturi*, s.n. pl. < *tort* – *tórturi*, s.f. pl. < *tortură* etc.; alteleori, unul dintre substantive poate fi articulat: *cástele*, s.f. pl. art. < *castă* – *castéle*, s.n. pl. < *castel*; *gázele*, s.n. pl. art. < *gaz* – *gázéle*, s.f. pl. < *gazelă*; *módele*, s.f. pl. art. < *modă* – *modéle*, s.n. pl. < *model*; *parálele*, s.f. pl. art. < *para* – *paraléle*, s.f. / adj. f. pl. < *paralelă*; *príncipii*, s.m. pl. art. < *principe* – *príncipii*, s.n. pl. < *principi*; *régii*, s.m. pl. art. < *rege* – *regii*, s.f. pl. < *regie*; *úmbrele*, s.f. pl. art. < *umbră* – *umbréle*, s.f. pl. < *umbrelă* etc.; unele dintre aceste substantive fac parte din aceeași familie lexico-semantică: *agénții*, s.m. pl. art. < *agent* – *agenții*, s.f. pl. < *agenție*; *casiérii*, s.m. pl. art. < *casier* – *casierii*, s.f. pl. < *casierie*; *cântecele*, s.n. pl. art. < *cântec* – *cântecéle*, s.n. pl. < *cântecel*; *cumétrii*, s.m. pl. art. < *cumătru* – *cumetrii*, s.f. pl. < *cumetrie*; *episcopii*, s.m. pl. art. < *episcop* – *episcopii*, s.f. pl. < *episcopie*; *fotografii*, s.m. pl. art. < *fotograf* – *fotografii*, s.f. pl. < *fotografie*; *judecătórii*, s.m. pl. art. < *judecător* – *judecătórii*, s.f. pl. < *judecătorie*; *priétenii*, s.m. pl. art. < *prieten* – *prietenii*, s.f. pl. < *prietenie*; *sólui*, s.m. pl. art. < *sol* – *solii*, s.f. pl. < *solie*; *sóții*, s.m. pl. art. < *soț* – *soții*, s.f. pl. < *soție*; *tipográfii*, s.m. pl. art. < *tipograf* – *tipografii*, s.f. pl. < *tipografie* etc.; cf. și următoarele perechi în care primul element poate reprezenta două omonime lexico-gramaticale: *călătórii*, s.f. pl. < *călătorie* / < vb. *a călători*, ind. pft. s., pers. I sg. – *călătórii*, s.m. pl. art. < *călător*; *domnii*, s.f. pl. < *domnie* / < vb. *a domni*, ind. pft. s., pers. I

sg. – *dómnii*, s.m. pl. art. < *domn*; *prorócii*, s.f. pl. < *prorocie* / < vb. *a proroci*, ind. pft. s., pers. I sg. – *prorócii*, s.m. pl. art. < *proroc* etc.;

● forma unui substantiv și aceea a unui adjectiv: *cenúșii*, s.f., G.-D. art. < *cenușă* – *cenușii*, adj. m. / f. pl. < *cenușiu* / *cenușie*; *haină*, s.f. – *haină*, adj. f. < *hain*; *optíme*, s.f. – *óptime*, adj. f. pl. < *optim*; *sălcii*, s.f. pl. < *salcie* – *sălcii*, adj. m. / f. pl. < *sălcium* / *sălcie*; *vesélă*, s.f. – *véselă*, adj. f. < *vesel* etc.; cf. și omografia dintre un substantiv articulat la plural și un adjectiv pronominal demonstrativ: *ácele*, s.n. pl. art. < *ac* – *ácele*, adj. pron. dem., f. pl. < *acea*;

● formele unor adjective: *singuréli*, adj. m. pl. < *singurel* – *síngurei*, adj. f., G.-D. art. < *singură*; *tineréle*, adj. f. / s.f. pl. < *tinerel* – *tínerele*, adj. f. / s.f. pl. art. < *tânără*; *vineții*, adj. m. / f. pl. < *vinețiu* / *vineție* – *víneții*, adj. m. pl. art. < *vânăt* etc.;

● formele de plural ale unor substantive și adjective: *castánii*, s.m. pl. art. < *castan* – *castanii*, adj. m. / f. pl. < *castaniu* / *castanie*; *frágile*, s.f. pl. art. < *fragă* – *fragile*, adj. f. pl. < *fragilă*; *măslinii*, s.m. pl. art. < *măslin* – *măslinii*, adj. m. / f. pl. < *măsliniu* / *măslinie*; *neghiobii*, s.f. pl. < *neghiobie* – *neghióbii*, adj. m. / s.m. pl. art. < *neghiob*; *portocalii*, s.m. pl. art. < *portocal* – *portocalii*, adj. m. / f. pl. < *portocaliu* / *portocalie*; *trandafirii*, s.m. pl. art. < *trandafir* – *trandafirii*, adj. m. / f. pl. < *trandafiriu* / *trandafirie*; *vișinii*, s.m. pl. art. < *vișin* – *vișinii*, adj. m. / f. pl. < *vișiniu* / *vișinie* etc.;

● forma articulată a unui substantiv feminin de declinarea I (prima din perechile citate) și cea de infinitiv (omonimă cu indicativul imperfect, persoana a III-a singular) a verbelor de conjugarea I: *adrésa* – *adresá*, *analíza* – *analizá*, *asasína* – *asasiná*, *clóna* – *cloná*, *colínda* – *colindá*, *cománda* – *comandá*, *consérva* – *conservá*, *cópia* – *copiá*, *crítica* – *criticá*, *dispúta* – *disputá*, *echipa* – *echipá*, *fábrika* – *fabricá*, *fórma* – *formá*, *fórța* – *fortá*, *frána* – *fráná*, *grúpa* – *grupá*, *influența* – *influență*, *invidía* – *invidiá*, *límita* – *limitá*, *lúpta* – *luptá*, *măsúra* – *măsurá*, *mătura* – *măturá*, *nóta* – *notá*, *ópera* – *operá*, *péria* – *periá*, *plánta* – *plantá*, *plómba* – *plombá*, *povéstea* – *povestéa*, *práctica* – *practicá*, *prédica* – *predicá*, *prográma* – *programá*, *recláma* – *reclamá*, *revólta* – *revoltá*, *rezérva* – *rezervá*, *schíța* – *schită*, *sécera* – *secerá*, *ștampila* – *ștampilá*, *táxa* – *taxá*, *ténta* – *tentá*, *úra* (cf. și interj. *úra*) – *urá*, *úrma* – *urmá*, *vízita*

– *vizită* etc. (de menționat că membrii perechilor citate nu fac parte întotdeauna din aceeași familie lexico-semantică);

● forma articulată a unui substantiv feminin de declinarea a III-a și cea de indicativ imperfect, persoana a III-a singular, a unor verbe de conjugarea a IV-a: *liniștea*, s.f. art. < *liniște – linișteá* < vb. *a (se) liniști*; *véstea*, s.f. art. < *veste – vesteá* < vb. *a vesti*; *voía*, s.f. art. < *voie – voía* < vb. *a voi*;

● forma unui substantiv și o formă verbală: 1) de indicativ perfect simplu, persoana a III-a singular, la verbe de conjugarea I: *alármă*, s.f. – *alarmá* < vb. *a alarma*; *analíză*, s.f. – *analizá* < vb. *a analiza*; *fórmă*, s.f. – *formá* < vb. *a forma*; *túrbă*, s.f. – *turbá* < vb. *a turba*; *vână*, s.f. – *vână* < vb. *a vâna*; în alte cazuri, primul element al perechii de omograme reprezintă, pe lângă un substantiv feminin, și forma de persoana a III-a singular și plural a indicativului prezent de la verbele respective: *colíndă*, s.f. / vb. – *colindá* (< vb. *a colinda*); *comándă*, s.f. / vb. – *comandá* (< vb. *a comanda*); *mătură*, s.f. / vb. – *măturá* (< vb. *a mătura*); *pică*, s.f. / vb. – *picá* (< vb. *a pica*) etc.; 2) de indicativ perfect simplu, persoana I singular: *fúgii*, s.f., G.-D. art. < *fugă – fugii* < vb. *a fugi*; *liniștii*, s.f., G.-D. art. < *liniște – liniștii* < vb. *a (se) liniști*; *minții*, s.f., G.-D. art. < *mințe – minții* < vb. *a minți*; *múncii*, s.f., G.-D. art. < *muncă – muncii* < vb. *a munci*; *porúncii*, s.f., G.-D. art. < *poruncă – poruncii* < vb. *a porunci*; *vóii*, s.f., G.-D. art. < *voie – voii* < vb. *a voi*; *zării*, s.f., G.-D. art. < *zare – zării* < vb. *a zări* etc.; 3) de indicativ prezent, persoana a II-a singular (*sári*, s.n. – *sári* < vb. *a sări*) sau a III-a singular (*duduie*, s.f. – *duduie* < vb. *a dudui*) la verbe de conjugarea a IV-a etc.;

● forma de singular a unui adjectiv și o formă verbală: *índic*, adj. m. – *indic* < vb. *a indica*, ind. prez., pers. I sg.; *répede*, adj. m. / adv. – *repede* < vb. *a (se) repezi*, ind. prez., pers. a III-a sg.; *slóbod*, adj. m. – *slobod* < vb. *a slobozi*, ind. prez., pers. I sg. și a III-a pl.; în general însă, e vorba despre omografiile între: 1) forma de feminin a unui adjectiv și cea de indicativ perfect simplu, persoana a III-a singular, a unui verb de conjugarea I: *completă*, adj. f. < *complet – completá* < vb. *a completa*; *coréctă*, adj. f. < *corect – corectá* < vb. *a corecta*; *intérnă*, adj. f. < *intern – interná* < vb. *a interna*; *ínversă*, adj. f. < *invers – inversá* < vb. *a inversa*; *públică*, adj. f. < *public –*

publică < vb. *a publica* etc.; 2) forma articulată a unui adjectiv feminin și cea de infinitiv a unui verb de conjugarea I: *certa*, adj. f. art. < *certă – certá*, vb.; *continua*, adj. f. art. < *continua – continuá*, vb.; *ilustra*, adj. f. art. < *ilustrá – ilustrá*, vb.; *perfecta*, adj. f. art. < *perfectá – perfectá*, vb.; *prezenta*, adj. f. art. < *prezentá – prezentá*, vb. etc.; 3) forma articulată de genitiv-dativ a unui adjectiv provenit din participiu și cea de indicativ perfect simplu, persoana I singular, a unui verb de conjugarea a III-a: *alései*, adj. f., G.-D. art. < *aleasă – aleséi* < vb. *a alege*; *presupúsei*, adj. f., G.-D. art. < *presupusă – presupuséi* < vb. *a presupune*; *pretínsei*, adj. f., G.-D. art. < *pretinsă – pretinséi* < vb. *a pretinde* etc.;

● un substantiv și / sau un adjectiv la plural și forme ale unor verbe de conjugarea a IV-a: 1) de infinitiv (omonimă, la aceste verbe, cu indicativul perfect simplu, persoana a III-a singular): *áburi*, s.m. pl. < *abur – aburí*, vb.; *ácri*, adj. m. pl. / s.m. pl. < *acru – acrí*, vb.; *adânci*, adj. m. pl. < *adânc – adâncí*, vb.; *álbi*, adj. m. / s.m. pl. < *alb – albí*, vb.; *câi*, s.f. pl. < *cale – căi*, vb.; *călători*, s.m. pl. < *călător – călătorí*, vb.; *cóji*, s.f. pl. < *coajă – cojí*, vb.; *ctitori*, s.m. pl. < *ctitor – ctitorí*, vb.; *cumínți*, adj. m. / f. pl. < *cuminte – cuminți*, vb.; *dómni*, s.m. pl. < *domn – domní*, vb.; *domóli*, adj. m. pl. < *domol – domolí*, vb.; *fráieri*, adj. m. / s.m. pl. < *fraier – fraierí*, vb.; *găuri*, s.f. pl. < *gaură – găurí*, vb.; *ieftini*, adj. m. pl. < *ieftin – ieftiní*, vb.; *límpezi*, adj. m. / f. pl. < *limpede – limpezí*, vb.; *mândri*, adj. m. pl. < *mândru – mândrí*, vb.; *mânji*, s.m. pl. < *mânz – mânjí*, vb.; *múcezi*, adj. m. pl. < *muced – mucezí*, vb.; *năúci*, adj. m. pl. < *năuc – năucí*, vb.; *órbi*, adj. m. / s.m. pl. < *orb – orbí*, vb.; *porúnci*, s.f. pl. < *poruncă – poruncí*, vb.; *proféti*, s.m. pl. < *profet – profeti*, vb.; *pustii*, adj. m. / f. pl. < *pustiu / pustie – pustii*, vb.; *răni*, s.f. pl. < *rană – răni*, vb.; *sfínți*, adj. m. / s.m. pl. < *sfânt – sfinți*, vb.; *stabili*, adj. m. pl. < *stabil – stabili*, vb.; *stăpáni*, s.m. pl. < *stăpân – stăpáni*, vb.; *stânjeni*, s.m. pl. < *stânjen – stânjeni*, vb.; *strópi*, s.m. pl. < *strop – stropí*, vb.; *știrbi*, adj. m. pl. < *știrb – știrbí*, vb.; *úmezi*, adj. m. pl. < *umed – umezí*, vb.; *umili*, adj. m. pl. < *umil – umilí*, vb.; *uráți*, adj. m. pl. < *urât – uráți*, vb.; *urmări*, s.f. pl. < *urmare – urmări*, vb.; *văduvi*, adj. m. / s.m. pl. < *vădov – vădoví*, vb.; *vráji*, s.f. pl. < *vrajă – vráji*, vb.; *zări*, s.f. pl. < *zare – zări*, vb. etc.; 2) de indicativ perfect simplu,

persoana I singular: *adâncii*, adj. m. pl. art. < *adânc* – *adâncii* < vb. *a adânci*; *âlbii*, s.f. pl. < *albie* – *albii* < vb. *a albi*; *fraierii*, adj. m. / s.m. pl. art. < *fraier* – *fraierii* < vb. *a fraieri*; *rățoii*, s.m. pl. art. < *rățoi* – *rățoii* < vb. *a se rățoi*; *rôșii*, adj. m. / f. pl. < *roșu* / s.f. pl. < *roșie* – *roșii* < vb. *a roși*; *stăpânii*, s.m. pl. art. < *stăpân* – *stăpânii* < vb. *a (se) stăpâni*; *stropii*, s.m. pl. art. < *strop* – *stropii* < vb. *a stropi* etc.;

- forma unui pronume sau a unui numeral și o formă verbală: *unii*, pron. nehot., m. pl. < *unul* – *unii* < vb. *a uni*, ind. pft. s., pers. I sg.; *primii*, num. ord., m. pl. < *primul* – *primii* < vb. *a primi*, ind. pft. s., pers. I sg.;

- două forme verbale diferite: *cerui* < vb. *a cere*, ind. pft. s., pers. I sg. – *cerui*, vb., inf.; *furam* < vb. *a fi*, ind. pft. s., pers. I pl. – *furam* < vb. *a fura*, ind. prez., pers. I pl.; *múți* < vb. *a muta*, ind. prez., pers. a II-a sg. – *muți*, vb., inf.; *reprimi* < vb. *a reprima*, ind. prez., pers. a II-a sg. – *reprimi*, vb., inf.;

- o conjuncție și un adjectiv: *deși*, conj. subord. – *deși*, adj. m. pl. < *des*.

Există și serii de omografe care cuprind trei membri: *dudui*, s.f. pl. < *dudui* – *dudui*, vb., inf. / ind. pft. s., pers. a III-a sg. – *dúdui* < vb. *a dudui*, ind. prez., pers. a II-a sg. (fig.); *indică*, adj. f. < *indic* – *indică* < vb. *a indica*, ind. prez., pers. a III-a sg. și pl. – *indică* < vb. *a indica*, ind. pft. s., pers. a III-a sg.; *ințigă*, s.f. – *ințigă* < vb. *a ințiga*, ind. prez., pers. a III-a sg. și pl. – *ințigă* < vb. *a ințiga*, ind. pft. s., pers. a III-a sg.; *móbilă*, s.f. – *mobilă*, adj. f. < *mobil* – *mobilă* < vb. *a mobila*, ind. pft. s., pers. a III-a sg.; *répezi*, adj. m. / f. pl. < *repede* – *repezi*, vb., inf. / ind. pft. s., pers. a III-a sg. – *repézi* < vb. *a (se) repezi*, ind. prez., pers. a II-a sg.

Multe dintre perechile de *omografe gramaticale* se referă la unele verbe de conjugarea I, unde locul accentului deosebește forme grafice identice din paradigma acestora – indicativul prezent și perfect simplu, persoana a III-a singular: *adună* – *adună*, *âflă* – *află*, *ajută* – *ajută*, *apucă* – *apucă*, *aruncă* – *aruncă*, *ascultă* – *ascultă*, *cântă* – *cântă*, *gustă* – *gustă*, *întră* – *intră*, *mișcă* – *mișcă*, *schimbă* – *schimbă*, *strigă* – *strigă*, *súflă* – *suflă*, *sună* – *sună* etc.

O situație aparte o au anumite verbe de conjugarea a IV-a cu forme flexionare omografe, prima fiind de infinitiv (omonimă cu indicativul perfect simplu, persoana a III-a singular), iar a doua – de indicativ prezent, persoanele I și a II-a singular: *bâjbâi – bâjbâi, chiuî – chiuî, dezvălûi – dezvălûi, îndoî – îndoî, îngheșui – îngheșui, mârâi – mârâi, mormâi – mormâi, ronțâi – ronțâi, sforâi – sforâi, stârûi – stârûi, șovâi – șovâi* etc. Alteori, perechile de omografe includ forma de infinitiv a unor verbe de conjugarea a IV-a (omonimă cu indicativul perfect simplu, persoana a III-a singular) și, respectiv, cea de indicativ prezent, persoana a II-a singular: *absolvî – absolvî, adormî – adormî, auzî – auzî, descoperî – descoperî, dormî – dormî, fugî – fugî, ieși – ieși, înghiți – înghiți, minți – minți, simți – simți, sorbi – sorbi, suferi – suferi* etc. (cf. și *ghici*, vb., inf. – *ghici* < vb. *a ghici*, imperat., pers. a II-a sg.; *știu* < vb. *a ști*, ind. prez., pers. I sg. și a III-a pl. – *știu* < vb. *a ști*, ind. pft. s., pers. a III-a sg.; *umplu* < vb. *a umple*, ind. prez., pers. I sg. și a III-a pl. – *umplu* < vb. *a umple*, ind. pft. s., pers. a III-a sg.).

Pe de altă parte, pentru a vorbi de omografe, nu este obligatoriu ca fiecare să aibă o altă silabă accentuată¹. Există și omografe (de regulă, neologisme) diferențiate prin valoarea specială a unor litere, la citirea cărora se aplică reguli străine: *uni*, adj. invar. [ûni] – (*a uni*, vb.); *beat*, adj. invar. (angl.) [bit] – *beat*, adj. m.; *site*, s.n. (angl.) [săit] – *site*, s.f. pl. (< *sită*), sau cuvinte la care deosebirea formală este mai mare și se datorează silabației, poziția accentului schimbând și calitatea fonemelor.

Astfel, din cauza deosebirilor de structură silabică și accentuală dintre unele omografe românești, odată cu accentul, se modifică și structura sonoră segmentală; din acest motiv, de pildă, *zóri* [zorî], s.m. pl. / s.f. pl., monosilabic și cu semivocala finală asurzită, nu este omonim cu *zori* [zorî], vb., bisilabic și cu vocală finală, nici (*tu*) *auzi* și (*el*) *auzi* nu sunt omonime morfologice. Asemenea unități lexicale sau gramaticale, deși sunt scrise identic, se disting prin cantitatea și

¹ Pentru această problemă, vezi Theodor Hristea, *Omonimia și antonimia lexicală*, în idem (coord.), *Sinteze de limba română*, ediția a III-a revăzută și din nou îmbogățită, București, Editura Albatros, 1984, p. 22.

calitatea sunetelor: primele, cu un număr mai mic de silabe, au ca fonem final un *i* asilabic (vezi *supra* – *zori*, subst., (*tu*) *auzi*) sau un *i* cu rol de semn diacritic (*lúngi*, adj. m. / f. pl. [lungǎ], față de *lungí*, vb. [lungǐ]; *óchi*, s.m. [ok], față de *ochí* [oki]), iar celelalte, pe lângă o silabă în plus, au ca fonem final o vocală. Cuvintele respective devin, din monosilabice, bisilabice, din bisilabice, trisilabice etc. Mai mult, dacă *i* este partea a doua a unui diftong, nu formează singur o silabă, ci este semivocală; în funcție de valoarea de semivocală sau de vocală a lui *i*, se deosebesc în rostire cuvinte sau forme gramaticale ca: *haină* (pronunțat în două silabe, cu *ai* diftong) – *haină* (trei silabe, cu *a-i* hiat); la fel, *foi*, s.f. pl. [foi] < *foaie* – *foi*, vb., inf. / ind. pft. s., pers. a III-a sg. [foi]; *voi*, pron. pers. / vb. aux. la viitor, pers. I sg. [voi] – *voi*, vb., inf. / ind. pft. s., pers. a III-a sg. [voi]; vezi și *altói*, *rățói*, subst., față de *altoái*, *rățoái*, vb. etc. Persoanele I și a II-a singular ale indicativului prezent *sú* și infinitivul verbului (*a*) *suí* (precum și indicativul perfect simplu, persoana a III-a singular (*el*) *suí*) se diferențiază în rostire prin rolul de semivocală sau de vocală al fonemului *i* (vezi, de pildă, și (*eu* / *tu*) *biruí* – (*el*) *biruí*)¹.

Se scriu la fel cuvinte pronunțate diferit precum: *ia*, interj., *ia* < vb. *a lua*, ind. prez., pers. a III-a sg. / imperat., pers. a II-a sg., rostite [ia], și *ia*, s.f. art. [iia] < *ie* (cf. și *iei* < vb. *a lua*, ind. prez., pers. a II-a sg. [iei] – *iei*, s.f., G.-D. art. [iiei] < *ie*); *era*, s.f. art. [éra] < *eră* – *era* < vb. *a fi*, ind. imperf., pers. a III-a sg. [ierá]; *mări*, s.f. [mări] < *mare* – *mări* (pop.), interj. [mári] – *mări*, vb. După consoanele

¹ Pentru această problemă și exemple, vezi Al. Graur, *Mic tratat de ortografie*, București, Editura Științifică, 1974, p. 136; Alexandru Popescu-Mihăești, *În legătură cu definiția omonimelor*, în „Limbă și literatură”, XVIII (1968), p. 127; G. I. Tohăneanu, *Dincolo de cuvânt. Studii de stilistică și versificație*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 69; Carmen Vlad, *Limba română contemporană. Lexicologie*, Cluj, 1974 (litografiat), p. 94; Petru Zugun, *Lexicologia limbii române. Prelegeri*, Iași, Editura Tehnopress, 2000, p. 250; cf. și Mioara Avram, în Marius Sala (coord.), *Enciclopedia limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001, p. 405, s.v. *ortografie*: „Din cauza literelor polivalente și a nenotării accentului există relativ numeroase cuvinte și forme flexionare omografe neomofone (scrise la fel, dar pronunțate diferit)”.

labiale, distincția dintre pronunțarea cu hiat și cea cu diftong creează opoziții fonologice la omografe precum: *miei*, s.m. pl. [mîeî] < *miel* – *miei*, s.f. / num., G.-D. art. [mîeî] < *mie*; *mia*, s.f. [mîa] – *mia*, s.f. art. / num. [mîa] < *mie*; *vier* [vîier] „viticulor sau paznic de vie” – *vier* [vîer] „porc necastrat”¹.

Sunt și situații în care cele două posibilități de accentuare nu acoperă în egală măsură toate sensurile sau valorile unui cuvânt, așa că, uneori, nu se mai poate vorbi de o singură unitate lexicală, ci de două lexeme distincte. Calitatea de cuvinte independente le este, în general, recunoscută părților de vorbire diferite; mai puțin clarificată este deosebirea semantică prin accent în limitele aceleiași părți de vorbire².

În orice caz, studierea neconcordanțelor dintre scriere și pronunțare contribuie la definirea clară a omografiei și la relevarea dificultăților (grafice sau fonetice) pe care ea le ridică atât pentru vorbitorii nativi (mai ales pentru elevii care deprind, în școală, ortografia și ortoepia), cât și pentru toți cei interesați de însușirea corectă și deplină a limbii române.

Bibliografie

- Avram, Mioara, *Note asupra accentului ca mijloc de diferențiere semantică în limba română*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, Editura Academiei, 1958, p. 53-58.
- Avram, Mioara, *Ortografie pentru toți. 30 de dificultăți*, București, Editura Academiei Române, 1990.

¹ Pentru această problemă, vezi Mioara Avram, *Ortografie pentru toți. 30 de dificultăți*, București, Editura Academiei Române, 1990, p. 19.

² În studiul intitulat *Note asupra accentului ca mijloc de diferențiere semantică în limba română* (apărut în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, Editura Academiei, 1958, p. 53-58), Mioara Avram își propune să precizeze caracterul de variante sau de cuvinte separate al accentuărilor specializate din punct de vedere semantic. Astfel, găsim în română „cuvinte vechi la care locul diferit al accentului a suferit o strictă specializare semantică, marcând scindarea unui cuvânt polisemantic în două unități lexicale diferite.” (id., *ibid.*, p. 55).

- Bidu-Vrănceanu, Angela, Călărășu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 1997.
- Felecan, Nicolae, *Vocabularul limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Presa Universitară Clujeană, 2004.
- Graur, Al., *Mic tratat de ortografie*, București, Editura Științifică, 1974.
- Hristea, Theodor (coord.), *Sinteze de limba română*, ediția a III-a revăzută și din nou îmbogățită, București, Editura Albatros, 1984.
- Popescu-Mihăești, Alexandru, *În legătură cu definiția omonimelor*, în „Limbă și literatură”, XVIII (1968), p. 125-129.
- Sala, Marius (coord.), *Enciclopedia limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001.
- Tohăneanu, G. I., *Dincolo de cuvânt. Studii de stilistică și versificație*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.
- Vlad, Carmen, *Limba română contemporană. Lexicologie*, Cluj, 1974 (litografiat).
- Zugun, Petru, *Lexicologia limbii române. Prelegeri*, Iași, Editura Tehnopress, 2000.

UNE POSSIBLE CLASSIFICATION DES HOMOGRAPHEs ROUMAINS (Résumé)

L'article propose une possible classification des homographes roumains: lexicaux, grammaticaux (morphologiques) et lexico-grammaticaux. À cet égard, on y souligne le rôle de l'accent, la valeur spéciale de certaines lettres ou les distinctions dues à la quantité et à la qualité des sons.